

تعیین‌کننده‌های فعالیت شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای، فنی و مهندسی کشاورزی در شهرستان بروجن

محسن مهدیان بروجنی و مصطفی احمدوند^{۱*}

(تاریخ دریافت: ۱۳۸۹/۱۰/۱۱؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۲/۲۴)

چکیده

بهره‌مندی تولیدکنندگان بخش کشاورزی از خدمات مشاوره‌ای از اساسی‌ترین راهبردهای توسعه در این بخش محسوب می‌گردد. برای این منظور، یکی از تدابیر اتخاذ شده از سوی برنامه‌ریزان و سیاستگذاران توسعه کشاورزی کشور به کارگیری دانش‌آموختگان کشاورزی در قالب شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای فنی و مهندسی کشاورزی است. هدف این پژوهش شناسایی تعیین‌کننده‌های فعالیت شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای، فنی و مهندسی کشاورزی در شهرستان بروجن بود. از روش پیمایش برای گردآوری داده‌ها استفاده شد. جامعه آماری پژوهش ۱۰ شرکت فعال و ۲۰ شرکت غیرفعال یا نیمه فعال بود که با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای تعداد ۵ شرکت فعال و ۱۰ شرکت غیرفعال انتخاب و اعضای آن‌ها مورد مطالعه قرار گرفتند. در مجموع از ۸۱ عضو این شرکت‌ها مصاحبه به عمل آمد. ابزار پژوهش، مصاحبه ساختارمند با استفاده از پرسش‌نامه‌ای حاوی سئوالات باز و بسته بود که روایی صوری آن تأیید و پایایی آن نیز با انجام یک مطالعه راهنما و مقدار آلفای کرونباخ ۰/۶۳ تا ۰/۹۴ برای متغیرهای گوناگون به دست آمد. واکاوی مقایسه‌ای یافته‌های پژوهش نشان داد مناسب بودن شرایط محیطی و فرهنگی-اجتماعی از تعیین‌کننده‌های بارز فعالیت این شرکت‌ها در مرحله شکل‌گیری بودند. همچنین یافته‌ها حاکی از آن بود که وضعیت مطلوب اقتصادی، فردی، ساختاری، محیطی، و فرهنگی-اجتماعی در مرحله ثبات حائز اهمیت بوده و در فعال شدن شرکت‌ها نقش بسزایی داشته‌اند. این در حالی است که مناسب بودن شرایط محیط روستا، برخورداری شرکت از حمایت‌های دولت، و اعتماد اعضاء به یکدیگر از مهمترین سازه‌های مرحله استمرار شرکت‌ها به شمار می‌روند. تحلیل مدل رگرسیون لجستیک نیز نمایان ساخت که از میان سازه‌های مورد مطالعه، سازه اقتصادی نخستین و دومین، فرهنگی-اجتماعی نخستین و دومین، مدیریتی، و اعتماد بین اعضاء به عنوان سازه‌های پراهمیت و معنادار در پیش‌بینی فعالیت شرکت خدمات مشاوره‌ای کشاورزی شناسایی شده‌اند.

واژه‌های کلیدی: توسعه کشاورزی، ترویج خصوصی، خدمات کشاورزی، شرکت مشاوره‌ای، دانش‌آموختگان، بروجن.

۱- به ترتیب دانشجوی سابق کارشناسی ارشد، و استادیار گروه مدیریت توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.

*- مسئول مکاتبات، پست الکترونیکی: ahmadvand_2000@yahoo.com

مقدمه

برخوردارانی بهره‌برداران بخش کشاورزی از خدمات مشاوره‌ای، فنی و مهندسی کشاورزی یکی از اساسی‌ترین راهبردهای توسعه کشاورزی در جوامع در حال توسعه است (رحیمی، ۱۳۷۶). برای این منظور، بهره‌برداران بخش کشاورزی می‌بایست فعالیت‌های کشاورزی خود را با یک انتظار منطقی از کسب موفقیت انجام داده و در جهت توسعه کشاورزی در سطح محلی و ملی گام بردارند. لازمه این مهم، دسترسی مناسب آن‌ها به خدمات، آموزش و تسهیلات از قبیل اعتبارات، ابزار و لوازم مکانیزه کشاورزی، خدمات اطلاعاتی و آموزشی، مهارت و تخصص، بیمه، و بازار است. این امکان از دو طریق بخش عمومی یا دولتی و بخش غیر دولتی خدمات کشاورزی امکان‌پذیر می‌باشد. از این میان، ایجاد و تقویت شرکت‌های غیر دولتی خدمات مشاوره‌ای، فنی و مهندسی کشاورزی از اقبال بیشتری برخوردار بوده است (فعلی و همکاران، ۱۳۸۶). این بدین خاطر است که بخش دولتی ناکارا و هزینه‌بر بوده و در ارائه خدمات کشاورزی به تمامی بهره‌برداران ناکام مانده است (لشگرآرا و حسینی، ۱۳۸۷). بنابراین، به منظور سازماندهی خدمات کشاورزی مورد نیاز بهره‌برداران و تسهیل فعالیت‌های مولد آنان، باید برنامه‌ریزی‌ها به سمت توسعه تشکلهای مشاوره غیر دولتی کشاورزی سوق یافته تا تمامی اقشار کشاورزان با مراجعه به این نهادها، تسهیلات و امکانات متناسب با نیازهای خود را با هزینه‌ی منصفانه‌ای دریافت نمایند (مختاری و همکاران، ۱۳۸۷). در همین راستا و براساس قانون برنامه‌ی چهارم مبنی بر واگذاری فعالیت‌های قابل واگذاری به بخش غیردولتی در جهت کاهش تصدی‌های دولتی و پرداختن به وظایف تولی‌گری، طرح ایجاد شبکه شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای، فنی و مهندسی کشاورزی غیر دولتی به اجرا درآمد (سازمان نظام مهندسی کشور، ۱۳۸۶). این شرکت‌های دانش‌بنیان کشاورزی که حاصل گردهمایی دانش‌آموختگان کشاورزی است، فزون بر ارائه خدمات کشاورزی به بهره‌برداران، در ایجاد زمینه‌ی اشتغال و کارآفرینی برای دانش‌آموختگان بخش کشاورزی و همچنین ساز و کار لازم به منظور فراهم آوردن بستر

مناسب جهت به کارگیری آن‌ها در بخش‌های مختلف به ویژه در عرصه‌های تولید کشاورزی نیز مؤثرند. در این پژوهش به اختصار به این ارکان غیر دولتی «شرکت خدمات مشاوره‌ای» اطلاق می‌گردد. بنابراین، اهداف دولت از بوجود آوردن این شرکت‌ها به شرح زیر خلاصه می‌گردد (سازمان نظام مهندسی کشور، ۱۳۸۶):

- افزایش پوشش خدمات مشاوره‌ای و فنی کشاورزی برای بهره‌برداران کشور؛
- فراهم کردن زمینه اشتغال و بکارگیری بخشی از دانش‌آموختگان بخش کشاورزی در عرصه‌های تولید؛
- ارتقاء سطح دانش و مهارت تولیدکنندگان و بهره‌برداران بخش کشاورزی؛
- تسریع در انتقال یافته‌های علمی و تحقیقاتی به بخش کشاورزی؛
- ارتقاء کمی و کیفی راندمان تولید در واحدهای بهره‌برداري؛
- کاهش هزینه‌ها، افزایش درآمد و بهبود سطح زندگی کشاورزان؛
- افزایش اثر بخشی اعتبارات دولتی؛
- تجاری‌سازی تولید از طریق اصلاح نظام تولید؛ و
- ارتقاء بهره‌وری در بخش کشاورزی.

در این راستا دولت، طی یک برنامه‌ی پنج ساله، شبکه‌های خدمات مشاوره‌ای، فنی، مهندسی کشاورزی را وارد عرصه‌ی کشاورزی کرده و نظر بر این است که در پایان پنج سال، کل فعالیت‌های خدماتی کشاورزی را به بخش غیر دولتی و در اصل به این شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای واگذار گردند. این کار از سال ۱۳۸۶ شروع شده و تا سال ۱۳۹۰ ادامه دارد (سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی، ۱۳۸۶).

از سویی دیگر، اگرچه با زیاد شدن این شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای تقریباً اکثر روستاها تحت پوشش آن‌ها قرار خواهند گرفت، اما با توجه به گزارش‌های سازمان‌های جهادکشاورزی و نظام مهندسی، بخش قابل توجهی از این شرکت‌ها ناموفق عمل کرده‌اند و در کل غیر فعال شده‌اند (سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی، ۱۳۸۶). پرسشی که پیش می‌آید این است که چرا برخی از این

تغییرات را می‌پذیرند و این باعث موفقیت شرکت‌ها شده است و در مقابل در شرکت‌های کشاورزی که افراد ریسک‌پذیر نبودند، باعث شده است که شرکت نتواند فعالیت‌های مثبتی در زمینه کشاورزی انجام دهد و همین موجب ناکارآمدی شرکت شده است (نیک‌نژاد، ۱۳۷۴).

پژوهش‌هایی نیز نقش مدیر و هیئت مدیره را در فعالیت شرکت‌های کشاورزی حائز اهمیت دانسته‌اند. از کیا (۱۳۸۲) در مطالعه‌ای که در مورد نظریه‌های نظام‌های بهره‌برداری و روند تحول آن‌ها انجام داد، در مورد شرکت تعاونی اندلان، در استان اصفهان به این نتیجه رسید که به دلیل ضعف مدیریت و نیز بهره‌وری پایین این شرکت، اعضاء به مرور به زراعت فردی روی آورده و این تشکل نتوانسته موفقیت لازم را کسب کند. کوپاهی (۱۳۸۶) نیز مطالعه‌ای بر روی تشکل‌های کشاورزی غیرفعال انجام داده که نشان می‌دهد ناتوانی مدیران شرکت‌ها مهمترین عامل مؤثر بر شکست این تشکل‌ها بوده است. همچنین برونیس (Bruynis, 1997) در مطالعه‌ای بالا بودن هزینه‌های اجرایی، ناتوانی در ایجاد توازن در علایق متفاوت اعضاء، انتظارات زیاد اعضاء و نبود مدیران مقتدر در بین اعضاء را از موانع اصلی توسعه شرکت‌ها و تعاونی‌های کشاورزی دانسته است. از نظر آن‌ها، بین شیوه‌ی مدیریت و میزان فعالیت همبستگی معناداری وجود دارد و شرکت‌هایی که از مدیران حرفه‌ای و تمام وقت بهره‌مندند، موفق‌تر عمل نموده‌اند و بر این عقیده‌اند که برقراری ارتباط با ارگان‌های دولتی و خود دولت نیز در موفقیت شرکت‌ها تأثیر مثبت داشته‌است. پژوهش‌های دیگری نیز در این مورد انجام شده که نشان می‌دهد میزان درآمد، سواد، نوع شغل قبلی و پنداشت مدیرعامل از اقتدار، بر وضعیت عملکرد تشکل‌های کشاورزی مؤثر بوده، لیکن سازه‌های فردی دیگر نظیر تجربه مدیریتی و سن مدیر تأثیری بسزایی بر موفق یا ناکارآمد بودن تشکل‌ها نداشته‌اند (سرسختی عراقی، ۱۳۷۴).

در طرحی تحت عنوان عوامل مؤثر در موفقیت تشکل‌های کشاورزی، نتایج آزمون تحلیل مسیر نشان داد که به ترتیب شناخت اعضاء از یکدیگر، کارکرد تشکل‌ها برای عوامل برون سازمانی، کیفیت آموزش‌ها، مهارت مدیران،

شرکت‌ها در این خلاء گرفتار شده‌اند و در حال نابودی هستند؟ و چه راهکارهایی برای فعال‌سازی این شرکت‌های خصوصی کشاورزی وجود دارد تا بتوانند نقش تأثیرگذاری در توسعه کشاورزی داشته باشند؟

تاکنون در مورد شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای به طور مستقیم مطالعه‌ای صورت نگرفته اما مطالعات زیادی در مورد علل موفقیت و عدم موفقیت تشکل‌های خصوصی کشاورزی در نقاط مختلف جهان انجام شده است که با استناد به این مطالعات می‌توان به یک چارچوب نظری کارآمد در جهت شناسایی و بررسی تعیین‌کننده‌های مؤثر بر فعالیت شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای کشاورزی و در نهایت آسیب‌شناسی آن‌ها دست یافت.

در کشور ترکیه ۱۱۴۴۹ تعاونی خدماتی و مشاوره‌ای کشاورزی وجود دارد که در مجموع ۴ میلیون و ۶۳۱ هزار و ۲۷۰ نفر عضو دارد. این تشکل‌ها در زمینه تسهیلات، خرید، تولید و بازاریابی محصولات کشاورزی موفق بوده‌اند. از دیدگاه جهانی این تشکل‌های خدمات کشاورزی از جنبه‌ی بهبود وضعیت تولید و هم به لحاظ ایجاد اشتغال حائز اهمیت هستند (Cook, 1995; Hendrikse & Veerman, 2001).

بهرامی (۱۳۸۶) در مطالعه‌ای به بررسی عملکرد شرکت‌های ترویج کشاورزی خصوصی پرداخته و نشان داده است که هرچه سطح تحصیلات اعضاء بالاتر و همچنین نگرش کارشناسان و ارگان‌های دولتی به این شرکت‌ها مثبت‌تر باشد، درصد فعالیت و موفقیت آنان نیز افزون می‌گردد. کارلو و همکاران (Carlo *et al.*, 2000) با توجه به چندین مطالعه‌ای که در یک فراتحلیل انجام دادند به این نتیجه رسیدند که تعیین‌کننده‌هایی از قبیل روحیه فردگرایی، عدم همکاری اعضاء، نبود مسئولیت‌پذیری در اعضاء، ناآگاهی اعضاء و غفلت از اصول تعاون، عامل اصلی عدم فعالیت و توفیق تشکل‌های کشاورزی است. بهویان (Bhuyan, 2000) نیز عدم پابندی اعضاء به تشکل را به عنوان مانع اصلی توسعه و موفقیت تشکل‌های کشاورزی ذکر نموده است. فزون بر آن، مطالعات پیشین نشان داده است در شرکت‌های کشاورزی که ریسک‌پذیری افراد بالا بوده، اعضاء به راحتی

چارچوب نظری پژوهش حاضر را به صورت نگاره ۱ ارائه نمود. همان‌گونه که در نگاره ۱ مشاهده می‌گردد، مراحل تکامل فعالیت شرکت‌های خدمات کشاورزی به سه دوره شکل‌گیری و تأسیس، ثبات، و استمرار قابل تفکیک است. در مرحله شکل‌گیری و تأسیس یک شرکت خدمات مشاوره‌ای، تعیین‌کننده‌های مختلف و متفاوتی مؤثرند که به دسته‌های اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، محیطی، ساختاری، فردی، و جمعیت‌شناختی قابل دسته‌بندی هستند. در مرحله ثبات، شرکت خدمات کشاورزی نیز دسته‌سازهای بالا به نوعی دیگر ظاهر شده و موجبات ثبات و یا بی‌ثباتی شرکت را فراهم می‌نمایند. پس از این مرحله، شرکت و فعالیت‌های آن استمرار یافته و به مرحله سوددهی و توسعه فرایند تولیدات کشاورزی منجر می‌گردد. فزون بر آن، در مرحله استمرار نیز بر عملکرد و گستره فعالیت شرکت‌های خدمات کشاورزی تعیین‌کننده‌های گوناگونی مؤثرند که سازه‌های سرمایه اجتماعی، حمایت دولت، اعتماد، محیط، و مدیریت از آن جمله‌اند. بنابراین، هدف کلی انجام این تحقیق شناسایی تعیین‌کننده‌های فعالیت شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای، فنی و مهندسی کشاورزی می‌باشد، که اهداف ویژه زیر نیز دنبال خواهند شد:

- مقایسه و بررسی وضعیت شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای، فنی و مهندسی کشاورزی فعال و غیرفعال شهرستان بروجن در مرحله شکل‌گیری و تأسیس؛
- مقایسه و بررسی وضعیت شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای، فنی و مهندسی کشاورزی فعال و غیرفعال شهرستان بروجن در مرحله ثبات آن‌ها؛
- مقایسه و بررسی وضعیت شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای، فنی و مهندسی کشاورزی فعال و غیرفعال شهرستان بروجن در مرحله استمرار آن‌ها.
- شناسایی تعیین‌کننده‌های فعالیت شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای، فنی و مهندسی کشاورزی در شهرستان بروجن.

مشارکت و تحصیلات اعضاء، بیشترین تأثیر را بر موفقیت آن‌ها داشته‌اند. همچنین میزان موفقیت این تشکله‌ها تا حدود زیادی با عوامل درون سازمانی بستگی داشته است (امینی و رضانی، ۱۳۸۵). امینی و اسماعیلی (۱۳۸۷) بیان نموده‌اند، متغیرهای سابقه‌ی عضویت در شرکت، ساختار شرکت، سرمایه شرکت، رشد سهام هر عضو، سواد، مشارکت و سطح برخورداری از آموزش و سطح آگاهی اعضاء بر فعالیت این شرکت‌ها تأثیر مثبت و مستقیم داشته است. همچنین آن‌ها نشان داده‌اند عملکرد سازمان جهاد کشاورزی و منفعت‌طلبی مدیران با نفوذ در شرکت‌ها بر موفقیت آن‌ها تأثیری مستقیم اما منفی دارند، لیکن متغیرهای میانگین سهام هر عضو، سابقه مدیریت و سن افراد بر متغیر موفقیت به صورت مثبت اما غیر مستقیم تأثیرگذار بوده است.

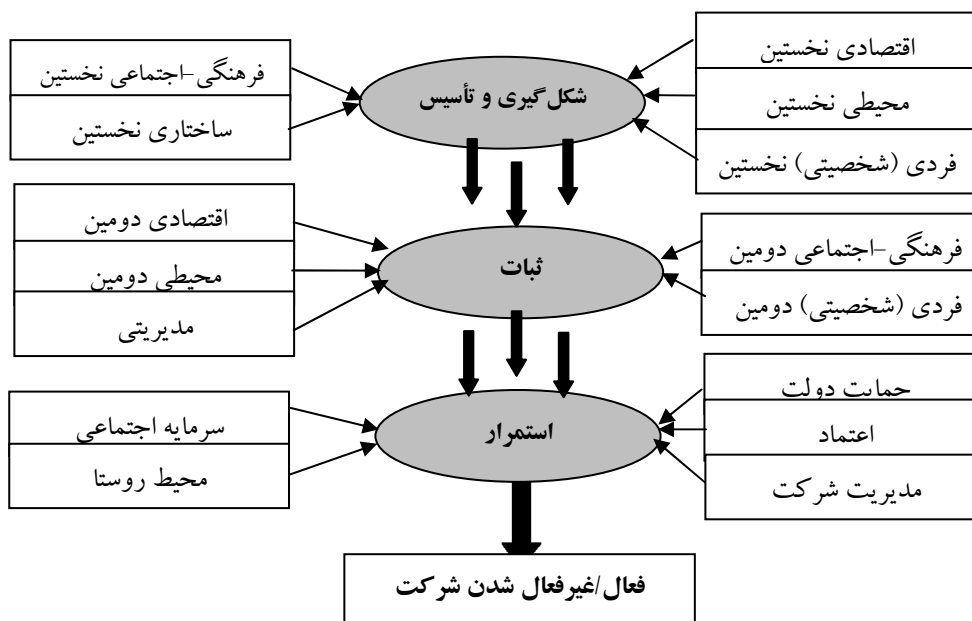
جان و همکاران (John et al., 2001) سه اصل حداقل سود و خدمات بهتر، آزادی عضویت و رعایت انصاف و عدالت را از اصول مهم و مؤثر در موفقیت شرکت‌های ترویج کشاورزی خصوصی ارزیابی کردند. این در حالی است که دفتر بین‌المللی کارگران، ویژگی‌های اجتماعی نیروی انسانی درون شرکت از قبیل میزان شناخت، مشارکت، آگاهی، سطح سواد، کیفیت نیروی انسانی و آشنایی با اهداف سازمان و همچنین نقش سیاست‌های دولت و غیره را در فعالیت و موفقیت شرکت‌ها مؤثر دانسته است (سرسختی عراقی، ۱۳۷۴). در راستای آسیب‌شناسی فعالیت شرکت‌های کشاورزی نیز مطالعه‌ای توسط بذرافشان و شاهین (۱۳۸۹) صورت پذیرفته است. آن‌ها مهمترین آسیب‌هایی فعالیت شرکت‌های کشاورزی را آگاهی محدود اعضاء از اصول و فلسفه شکل‌گیری شرکت، گرایش شرکت به ارائه خدمات، ضعف آموزش اعضاء شرکت، محدودیت سرمایه، پراکندگی دهات و کاهش جمعیت روستاهای تحت پوشش، گرایش شرکت به دولت، اعتماد محدود یا عدم اعتماد به شرکت، عدم همکاری و قبول مسئولیت اعضاء و عدم توجه به بازاریابی محصولات کشاورزی نشان داده‌اند.

با استناد به پیشینه‌نگاشته‌ها پیرامون تشکله‌ها و شرکت‌های خصوصی کشاورزی و تجارب محققین می‌توان

روش پژوهش

این پژوهش بر مبنای هدف، کاربردی بوده که با روش پیمایش صورت پذیرفته است. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه‌ای بود که در قالب مصاحبه‌های ساختارمند با اعضای شرکت‌های مشاوره‌ای کشاورزی، تکمیل گردید. شهرستان بروجن در جنوب شرقی استان چهارمحال و بختیاری قرار دارد. این شهرستان دارای سه بخش و تعداد ۱۲۴ روستا است. سازمان نظام مهندسی و جهاد کشاورزی شهرستان بروجن در پهنه‌بندی که برای شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای کشاورزی مستقر در شهرستان انجام داده‌اند، تعداد ۴۵ روستا را برای فعالیت تحت پوشش آنها قرار داده‌اند. در کل استان چهارمحال و بختیاری تعداد ۱۴۱ شرکت خدمات مشاوره‌ای، فنی و مهندسی کشاورزی به ثبت رسیده که از این میان تعداد ۳۰ شرکت در شهرستان بروجن قرار دارند. بنابراین، جامعه‌ی آماری در این تحقیق تعداد اعضای ۳۰ شرکت خدمات مشاوره‌ای کشاورزی است که متعلق به شهرستان بروجن بوده و در روستاهای این شهرستان مستقر می‌باشند. تعداد کل اعضای این ۳۰ شرکت ۲۱۴ نفر می‌باشند. از تعداد کل ۳۰ شرکت موجود در این شهرستان،

تعداد ۱۰ شرکت دارای فعالیت بالا و جزو شرکت‌های فعال، و ۲۰ شرکت دیگر یا به صورت کاملاً غیر فعال یا نیمه فعال بوده‌اند (سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی، ۱۳۸۸). براساس جدول تعیین اندازه نمونه پاتن (Patten, 2002)، حجم نمونه ۱۵ شرکت برآورد گردید. آنگاه با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با انتصاب متناسب، ۵۰ درصد یا نیمی از شرکت‌های هر گروه (فعال و غیرفعال)، انتخاب و مورد مطالعه واقع شدند. به عبارت دیگر همان‌گونه که در جدول ۱ نشان داده شده است، از بین ۱۰ شرکت فعال، تعداد ۵ شرکت و از میان ۲۰ شرکت غیرفعال یا نیمه‌فعال ۱۰ شرکت به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند. تعداد اعضای ۵ شرکت فعال جمعاً ۵۷ نفر بود، در هر شرکت مشاوره‌ای کشاورزی به طور متوسط ۷ نفر (اعضای هیئت مدیره) مورد مطالعه قرار گرفته که جمعاً بالغ بر ۳۸ نفر شدند. تعداد کل اعضای ۱۰ شرکت غیر فعال یا نیمه فعال نیز ۵۷ نفر بوده که ۵ نفر از اعضای هیئت مدیره هر شرکت انتخاب و جمعاً ۴۳ نفر مورد مصاحبه واقع شدند. بنابراین در مجموع، ۸۱ نفر از اعضای شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای مورد مطالعه قرار گرفتند.

نگاره ۱- چارچوب نظری پژوهش

جدول ۱- جامعه و نمونه آماری

نوع شرکت	تعداد	نمونه (شرکت)	تعداد کل اعضاء	تعداد نمونه برآورد شده	تعداد نمونه مطالعه شده
شرکت‌های فعال	۱۰	۵	۵۷	۳۰	۳۸
شرکت‌های غیرفعال	۲۰	۱۰	۵۷	۵۰	۴۳
جمع کل	۳۰	۱۵	۱۱۴	۸۰	۸۱

گذاری شده و با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS17 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. از آزمون‌های فراوانی، مقایسه میانگین‌ها، تحلیل رگرسیون لجستیک، و دیگر آماره‌ها برای تحلیل و تفسیر داده‌ها استفاده شد.

یافته‌ها و بحث

در این بخش از نوشتار، به ویژگی‌های جامعه آماری پژوهش حاضر و وضعیت شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای مورد مطالعه اشاره می‌گردد. همان‌گونه که در قسمت روش پژوهش اشاره گردید تعداد ۵ شرکت فعال و ۱۰ شرکت غیرفعال یا نیمه‌فعال انتخاب و مطالعه گردیدند. اکثر افراد مورد مطالعه این پژوهش که شامل ۷۹٪ از کل افراد هستند از میان اعضای هیأت رئیسه شرکت بودند. در بررسی صورت گرفته در مورد جنسیت اعضای شرکت، این نتیجه حاصل شد که ۴۴/۴٪ از کل اعضای شرکت‌ها را مرد و ۵۵/۶٪ از اعضاهای شرکت‌های مشاوره‌ای مورد مطالعه را زنان جوان و تحصیل کرده تشکیل داده‌اند. سن نیز به عنوان یکی از سازه‌های مؤثر در موفقیت شرکت به حساب می‌آید.

یافته‌های تحقیق نشان داد که میانگین سنی اعضای شرکت‌های مشاوره‌ای مورد مطالعه ۲۸ سال، با انحراف معیار ۳/۴۲ می‌باشد. همچنین، جوان‌ترین عضو این شرکت‌ها ۲۱ سال و مسن‌ترین آن‌ها ۴۱ سال سن دارد. به عبارت دیگر این یافته حاکی از آن است که اعضای شرکت‌ها اکثراً جوان بوده و از توانایی‌های جسمی لازم برای فعالیت در شرکت‌ها برخوردارند. سطح تحصیلات، یکی دیگر از سازه‌های مهم و مورد توجه در رابطه با موفقیت شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای است. بررسی سطح تحصیلات در بین اعضای شرکت‌ها نشان می‌دهد که

ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش به صورت یک پرسشنامه کلی بود. پرسشنامه مذکور حاوی سئوالات باز و بسته بود که در خصوص سئوالات بسته از طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای استفاده شد. پرسشنامه این پژوهش از سه بخش مجزای شکل‌گیری و تأسیس، ثبات، و استمرار تشکیل شده بود و در هر بخش وضعیت هرکدام از تعیین‌کننده‌ها را در حال حاضر و همچنین میزان تأثیر آن‌ها در فعالیت شرکت مورد بررسی قرار می‌گرفت.

سه بخش اصلی پرسش‌نامه عبارت بودند از: بخش اول، تعیین‌کننده‌هایی سنجیده می‌شد که در شکل‌گیری و تأسیس یک شرکت خدمات مشاوره‌ای مؤثرند و دارای پنج زیر بخش اقتصادی نخستین، فردی (شخصیتی) نخستین، ساختاری نخستین، محیطی نخستین، و فرهنگی-اجتماعی نخستین بود. در بخش دوم، تعیین‌کننده‌هایی سنجیده می‌شد که در ثبات یک شرکت خدمات مشاوره‌ای مؤثرند و شامل پنج زیر بخش تعیین‌کننده‌های اقتصادی دومین، فردی دومین، مدیریتی، محیطی دومین، و فرهنگی-اجتماعی دومین بود. در بخش سوم، تعیین‌کننده‌هایی مورد سنجش قرار گرفتند که در استمرار شرکت خدمات مشاوره‌ای مؤثر هستند، و مشتمل بر پنج سازه حمایت‌های دولت، سرمایه اجتماعی، محیط روستا، اعتماد اعضاء به یکدیگر، و مدیریت بود. در بخش چهارم پرسشنامه، بررسی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی اعضاء و ویژگی‌های شرکت مورد توجه قرار گرفت.

روائی صوری پرسشنامه با کسب نظرات اساتید و صاحب‌نظران و اعمال اصلاحات لازم بدست آمد. همچنین آزمون پیش‌آهنگ، برای بدست آوردن ضریب اعتبار این پرسش‌نامه انجام شد و ضریب کرونباخ آلفا در همه موارد بیش از ۰/۶۳ بدست آمد. داده‌ها پس از گردآوری، کد

یافته حکایت از آن دارد که اکثر اعضاء از روی اجبار و نداشتن شغل مناسب به عضویت این شرکت‌ها درآمده‌اند.

تعیین‌کننده‌های فعالیت شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای

همان‌گونه که در چارچوب نظری پژوهش آورده شده است، چرخه‌ی تکامل هر شرکت خدمات مشاوره‌ای کشاورزی به سه دوره شکل‌گیری و تأسیس، ثبات، و استمرار قابل تفکیک است. در هر مرحله، تعیین‌کننده‌های مختلف و بعضاً متفاوتی مؤثرند (نگاره ۱). در این بخش از پژوهش، تعیین‌کننده‌های مذکور در دو گروه شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای فعال و غیرفعال یا نیمه فعال مورد بررسی و مقایسه قرار گرفته‌اند، که در زیر به یافته‌های آن‌ها پرداخته می‌شود.

۱. تعیین‌کننده‌های مرحله شکل‌گیری و تأسیس

در مرحله شکل‌گیری و تأسیس شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای تعیین‌کننده‌های گوناگونی ایفای نقش می‌نمایند. در این پژوهش این سازه‌ها به پنج دسته اقتصادی نخستین، فردی (شخصیتی) نخستین، ساختاری نخستین، محیطی نخستین، و فرهنگی-اجتماعی نخستین گروه‌بندی شده‌اند. یافته‌های جدول ۳ نشان می‌دهد در مرحله شکل‌گیری و تأسیس در خصوص وضعیت اقتصادی نخستین ($t=1/88$ و $p=0/06$) و فردی نخستین ($t=0/22$ و $p=0/82$) بین دو گروه شرکت‌های فعال و غیرفعال تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

اکثریت قریب به اتفاق آن‌ها (۹۳/۶٪) دارای مدرک کارشناسی هستند. همان‌طور که امینی و رضانی (۱۳۸۵) در تحقیق خود بیان داشتند، دانش و تخصص اعضای تشکل‌های کشاورزی نقش بسیار مهمی در موفقیت این تشکل‌ها داشته‌اند. در بررسی‌های انجام شده در این تحقیق بیشتر تعداد اعضاء با ۲۷/۲ درصد دارای رشته تحصیلی زراعت و در رتبه دوم با ۱۹/۸ درصد دارای رشته تحصیلی باغبانی هستند. تعداد اعضاء نیز در فعالیت شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای نقش بسزایی برعهده دارد. یافته‌های این تحقیق حاکی از آن است که میانگین تعداد اعضای شرکت‌های فعال، ۱۲ نفر با انحراف معیار ۴/۲۲ بودند. فزون بر آن، بیشترین تعداد اعضاء در بین شرکت‌های فعال، ۱۸ نفر و کمترین آن، ۸ نفر بود. این در حالی است که میانگین تعداد اعضای شرکت‌های غیرفعال یا نیمه فعال، ۶ نفر با انحراف معیار یک می‌باشد. بیشترین تعداد اعضاء در بین شرکت‌های غیرفعال، ۸ نفر و کمترین آن، ۴ نفر بوده است. فزون بر آن، افراد مورد مطالعه تعداد بهینه‌ی اعضاء برای موفقیت شرکت را ۸ نفر دانسته‌اند. انگیزه عضویت در شرکت نیز در افراد مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت. در این تحقیق انگیزه‌ی عضویت در شرکت‌های خدمات کشاورزی و مشاوره‌ای در بین اعضاء آن شرکت‌ها مورد بررسی قرار گرفت و نتایج جالبی بدست آمد. همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌گردد، ۵۴/۳٪ از اعضای شرکت‌ها مهمترین دلیل گرایش خود به شرکت مشاوره‌ای را رفع بیکاری و نداشتن شغل عنوان نموده‌اند. پس از آن، کسب درآمد (۵۴/۳٪) اولویت دوم انگیزه‌ی عضویت در شرکت را به خود اختصاص داده است. این

جدول ۲- اولویت انگیزه عضویت در شرکت

انگیزه	اولویت اول		اولویت دوم		اولویت سوم		اولویت چهارم	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
بیکاری	۴۴	۵۴/۳	۱۶	۱۹/۸	۱۴	۱۷/۳	۷	۸/۶
علاقه	۷	۸/۶	۱۱	۱۳/۶	۵۲	۶۴/۲	۱۱	۱۳/۶
کار گروهی	۴	۴/۹	۱۰	۱۲/۳	۱۲	۱۴/۸	۵۴	۶۶/۷
کسب درآمد	۲۶	۳۲/۱	۴۴	۵۴/۳	۳	۳/۷	۸	۹/۹

آن است که شرایط اجتماعی-فرهنگی نخستین شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای فعال ($\bar{x} = 3/74$) شامل دانش و آگاهی اعضاء، روحیه کارگروهی، رضایت، مشارکت، و اعتماد اعضاء به شرکت و کارگروهی بیش از شرکت‌های غیرفعال ($\bar{x} = 2/72$) بوده است. کارلو و همکاران (Carlo et al., 2000) نیز به این نتیجه رسیدند که تعیین‌کننده‌هایی فرهنگی (روحیه فردگرایی، عدم همکاری اعضاء، نبود مسئولیت‌پذیری در اعضاء، ناآگاهی اعضا و غفلت از اصول تعاون) عامل اصلی عدم فعالیت و توفیق تشکل‌های کشاورزی است. همچنین آزمون مقایسه میانگین‌ها نشان داد از نظر وضعیت ساختاری نخستین در مرحله تشکیل و شکل‌گیری شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای فعال و غیرفعال نیز تفاوت معناداری وجود دارد ($t = 2/30$ و $p = 0/024$) به گونه‌ای که در شرکت‌های فعال شرایط و بستر ساختاری منسجم‌تر و مطلوب‌تری ($\bar{x} = 3/39$) در مقایسه با شرکت‌های غیرفعال ($\bar{x} = 2/63$) فراهم بوده است. به عبارت دیگر، در شرکت‌های فعال تعداد بهینه اعضاء، روابط اداری، حمایت‌های دولت و ترسیم اهداف و برنامه‌ها به روشنی صورت پذیرفته است. این یافته با یافته اسماعیلی (1387) همخوانی دارد که نشان دادند ساختار شرکت بر فعالیت آن تأثیر مثبت و مستقیم دارد. متغیرهای سابقه‌ی عضویت در شرکت، ساختار شرکت، از یافته‌های این بخش پژوهش چنین استنباط می‌گردد که سازه‌های محیطی در شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای فعال مطلوب‌تر و بهینه‌تر از شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای غیرفعال بوده است.

به عبارت دیگر، هر دو گروه شرکت‌های فعال و غیرفعال از نظر شرایط اقتصادی نخستین نظیر سرمایه اولیه، وسایل و تجهیزات، پشتوانه مالی خانواده و وجود منابع فیزیکی دارای شرایط یکسانی بوده‌اند (جدول 3). همچنین در این دو گروه از شرکت‌ها در هنگام ایجاد و تأسیس، شرایط فردی نخستین شامل ریسک‌پذیری، پشتکار، مهارت‌های فنی، انگیزه عضویت و قدرت صبر و تحمل در شرایط همسانی قرار داشته‌اند. این یافته با یافته‌های سرسختی عراقی (1374) که نشان داد عوامل فردی نظیر تجربه تأثیری بسزایی بر موفق یا ناکارآمد بودن تشکل‌ها نداشته‌اند، همخوانی دارد. فزون بر آن، یافته‌های جدول 3 حاکی از آن است که در وضعیت عوامل محیطی نخستین در بین دو گروه شرکت‌های فعال و غیرفعال تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($t = 4/05$ و $p = 0/001$). به عبارت دیگر شرایط محیطی نخستین نظیر نیاز روستائیان به شرکت، متنوع بودن محصولات روستا، تعداد روستاهای تحت پوشش و کمک روستائیان به فراهم کردن مکان شرکت تفاوت وجود دارد و به گونه‌ای که شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای فعال از شرایط محیطی مناسب‌تر ($\bar{x} = 3/37$) در مقایسه با شرکت‌های غیرفعال ($\bar{x} = 1/89$) برخوردار بوده‌است. سازه‌های فرهنگی-اجتماعی نخستین نیز در مرحله تشکیل و ایجاد شرکت خدمات مشاوره‌ای نقش بسزایی دارند. یافته‌های این پژوهش نشان داد از نظر وضعیت فرهنگی-اجتماعی نخستین در مرحله تشکیل و تأسیس شرکت‌های فعال و غیرفعال تفاوت معنی‌داری مشاهده می‌شود ($t = 3/24$ و $p = 0/002$). یافته‌ها حاکی از

جدول 3- وضعیت تعیین‌کننده‌ها در مرحله شکل‌گیری و تأسیس شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای فعال و غیرفعال

سطح معنی‌داری	آماره t	غیرفعال (نیمه فعال)		فعال		تعیین‌کننده‌های مرحله شکل‌گیری و تأسیس
		SD	$\bar{x}$	SD	$\bar{x}$	
0/064	1/88	0/82	2/61	0/46	2/88	اقتصادی نخستین
0/82	0/22	2/05	3/04	2/08	3/15	فردی (شخصیتی) نخستین
0/024	2/30	1/98	2/63	0/416	3/39	ساختاری نخستین
0/000	4/05	1/89	2/09	0/502	3/37	محیطی نخستین
0/002	3/24	2/00	2/72	0/430	3/74	فرهنگی-اجتماعی نخستین

بنابراین می‌توان استنباط نمود که یکی از تعیین‌کننده‌های فعالیت شرکت‌های مشاوره‌ای در مرحله شکل‌گیری و تأسیس، مناسب بودن شرایط محیطی، ساختاری، و فرهنگی-اجتماعی آنان است.

۲. تعیین‌کننده‌های مرحله ثبات

پس از مرحله تشکیل که فراز و نشیب‌های فراوان دارد، شرکت خدمات مشاوره‌ای وارد مرحله ثبات می‌گردد. در مرحله ثبات، دوام و پایداری شرکت خدمات مشاوره‌ای مد نظر است. در این مرحله نیز تعیین‌کننده‌های مختلفی مؤثرند که همانند مرحله پیشین این تعیین‌کننده‌ها شامل سازه‌های اقتصادی، فردی، مدیریتی، محیطی، و فرهنگی-اجتماعی می‌شوند، لیکن از نظر محتوایی قدری متفاوت با سازه‌های مرحله پیشین هستند. بر همین اساس به این دسته متغیرها، متغیرهای دومین اطلاق گردیده است. از آزمون مقایسه میانگین‌های دو گروه مستقل برای مقایسه وضعیت سازه‌های مذکور در دو شرکت خدمات مشاوره‌ای فعال و غیرفعال استفاده شد. یافته‌های این پژوهش برخلاف مرحله پیشین، نشان داد که وضعیت تمامی سازه‌های اقتصادی، فردی، مدیریتی، محیطی، و فرهنگی-اجتماعی در مرحله ثبات در بین شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای فعال و غیرفعال تفاوت معناداری مشاهده می‌گردد (جدول ۴). از نظر وضعیت و شرایط اقتصادی یافته‌ها حاکی از آن است که در مرحله ثبات، وضعیت شرکت‌های فعال مناسب‌تر از شرکت‌های غیر فعال است ($t=3/34$ و $p=0/001$) و این بدان معناست که در مرحله ثبات و پایداری شرکت خدمات مشاوره‌ای، وضعیت اقتصادی که در اینجا شامل وجود منابع کافی، وسایل و تجهیزات، سرمایه، برخورداری از تسهیلات و تحلیل اقتصادی فعالیت‌هاست، نقش تعیین‌کننده‌ای دارد. این یافته با یافته‌های برونیس (Bruynis, 1997) و سرسختی عراقی (۱۳۷۴) در خصوص تأثیر وضعیت اقتصادی و درآمدی بر توسعه شرکت‌ها و تعاونی‌های کشاورزی، همخوانی دارد. از نظر تعیین‌کننده‌های فردی دومین نیز تفاوت معناداری در وضعیت شرکت‌های فعال و غیرفعال وجود دارد ($t=3/98$ و $p=0/001$). سازه‌های

فردی در این مرحله شامل قناعت طلبی، مهارت‌های فردی، خودتکایی، کارآفرینی و غیره می‌باشد. بنابراین، چنین استنباط می‌گردد که شرایط فردی در شرکت‌های فعال ($\bar{x}=3/45$) مطلوب‌تر از شرکت‌های غیرفعال ($\bar{x}=2/23$) است. این یافته با یافته‌های دفتر بین‌المللی کارگران (سرسختی عراقی، ۱۳۷۴)، که نشان داد ویژگی‌های اجتماعی نیروی کار درون شرکت‌ها از قبیل میزان شناخت، مشارکت، آگاهی، سطح سواد، کیفیت نیروی انسانی و آشنایی با اهداف سازمان در موفقیت شرکت مؤثرند، همخوانی دارد.

از نظر وضعیت سازه‌های فرهنگی-اجتماعی در مرحله ثبات که شامل مشارکت و اعتماد اعضاء به یکدیگر، رضایت اعضاء از عضویت در شرکت و داشتن یک گروه منسجم و همچنین دانش و آگاهی اعضاء هستند در بین شرکت‌های فعال و غیرفعال تفاوت معناداری وجود دارد ($t=5/31$ و $p=0/001$). شرایط فرهنگی-اجتماعی در شرکت‌های فعال ($\bar{x}=3/60$) بسیار مطلوب‌تر از شرکت‌های غیر فعال ($\bar{x}=2/07$) است. پژوهشی‌هایی نیز نقش مدیر و هیئت مدیره را در فعالیت شرکت‌های کشاورزی حائز اهمیت دانسته‌اند (ازکیا، ۱۳۸۲؛ کوپایی، ۱۳۸۶). نتایج آزمون مقایسه میانگین‌ها نشان داد از نظر وضعیت مدیریتی در مرحله ثبات شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای فعال و غیرفعال نیز تفاوت معناداری وجود دارد ($t=5/73$ و $p=0/001$) به گونه‌ای که در شرکت‌های فعال شرایط و بستر مدیریتی منسجم‌تر و مطلوب‌تری ($\bar{x}=3/51$) در مقایسه با شرکت‌های غیرفعال ($\bar{x}=2/80$) فراهم بوده است. به عبارت دیگر، شرکت‌های فعال دارای سابقه بیشتر و مدیریت منسجم‌تری در شرکت بودند و همچنین با ادارات دولتی ارتباط بیشتری داشته که به تبع آن، نظارت و سرپرستی و خدمات ارائه شده به شرکت بیشتر بوده و آن‌ها با استفاده از فن‌آوری مناسب توانسته‌اند به یک شرکت فعال تبدیل شوند. این یافته با یافته‌های ازکیا (۱۳۸۲) و کوپایی (۱۳۸۶) که نشان دادند ضعف و ناتوانی مدیریت و نیز بهره‌وری پایین شرکت موجب شکست و غیرفعال شدن آن گردیده، همخوانی دارد.

جدول ۴- وضعیت تعیین‌کننده‌ها در مرحله ثبات در شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای فعال و غیرفعال

سطح معنی‌داری	آماره t	غیرفعال (نیمه فعال)		فعال		تعیین‌کننده‌های مرحله ثبات
		SD	$\bar{x}$	SD	$\bar{x}$	
۰/۰۰۱	۳/۳۴	۱/۹۳	۲/۰۹	۰/۴۲۵	۳/۱۶	اقتصادی دومین
۰/۰۰۰۱	۳/۹۸	۱/۸۵	۲/۲۳	۰/۳۶۷	۳/۴۵	فردی دومین
۰/۰۰۰۱	۵/۷۳	۰/۷۳	۲/۸۰	۰/۳۲۲	۳/۵۱	مدیریتی
۰/۰۰۰۱	۴/۰۶	۱/۹۴	۲/۴۹	۰/۴۶۸	۳/۸۱	محیطی دومین
۰/۰۰۰۱	۵/۳۱	۱/۹۰	۲/۰۷	۰/۳۶	۳/۶۰	فرهنگی-اجتماعی دومین

بین دو گروه شرکت‌ها در برخورداری از حمایت‌های ارگان‌های دولتی تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($t=4/81$ و $p=0/0001$). به عبارت دیگر، شرکت‌های فعال ($\bar{x}=2/80$) ارتباط بیشتری نسبت به شرکت‌های غیرفعال ($\bar{x}=1/31$) با ارگان‌های دولتی داشته و بر همین اساس از وام و اعتبارات دولتی و کمک‌های بلاعوض، بیشتر استفاده کرده و همچنین دولت قراردادهای بیشتری برای ارائه خدمات با این شرکت‌ها بسته‌اند. این یافته همخوان با یافته‌های بهرامی (۱۳۸۶) است که در بررسی عملکرد شرکت‌های ترویج کشاورزی خصوصی نشان داد که هرچه نگرش کارشناسان و ارگان‌های دولتی به این شرکت‌ها مثبت‌تر باشد، درصد فعالیت و موفقیت آنان نیز افزون می‌گردد.

یافته‌های این پژوهش نشان داد از نظر سرمایه اجتماعی در مرحله استمرار شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای فعال و غیرفعال، تفاوت معنی‌داری مشاهده می‌شود ($t=3/58$ و $p=0/001$). یافته‌ها نشان می‌دهد سرمایه اجتماعی شرکت‌های فعال ($\bar{x}=3/67$) شامل همبستگی و مشارکت اعضاء با یکدیگر، نحوه برخورد با روستاییان و انسجام و پیوستگی اعضای شرکت، بیش از شرکت‌های غیرفعال ($\bar{x}=2/22$) است. این یافته با یافته‌های سرسختی عراقی (۱۳۷۴) مبنی بر تأثیر مثبت سرمایه و عوامل اجتماعی بر موفقیت شرکت‌ها همخوانی دارد. یکی دیگر از تعیین‌کننده‌هایی که می‌تواند در فعال بودن شرکت‌ها نقش داشته باشد، محیط روستاهایی است که شرکت‌ها در آن مستقرند.

با توجه به یافته‌های جدول ۴ می‌توان چنین استنباط کرد که در مرحله ثبات، سازه‌های محیطی دومین در بین شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای فعال با میانگین ۳/۸۱ با شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای غیرفعال با میانگین ۲/۴۶ تفاوت معناداری وجود دارد ($t=4/06$ و $p=0/0001$). در نتیجه شرکت‌های فعال از نظر سازه‌های محیطی در سطح مطلوب‌تر و بهینه‌تری نسبت به شرکت‌های غیرفعال قرار دارند. بنابراین می‌توان استنباط نمود که یکی از تعیین‌کننده‌های فعالیت شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای در مرحله ثبات، وجود شرایط اقتصادی، فردی، محیطی، مدیریتی، و فرهنگی-اجتماعی مناسب است.

۳. تعیین‌کننده‌های مرحله استمرار

تعیین‌کننده‌هایی که در این مرحله بر روی استمرار شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای تأثیر می‌گذارند با سازه‌های دو مرحله قبل کاملاً متفاوت هستند. در این پژوهش این سازه‌ها به پنج دسته‌ی حمایت‌های دولت، سرمایه اجتماعی، محیط روستا، سازه اعتماد و مدیریت شرکت گروه‌بندی شده‌اند.

یافته‌های جدول ۵ نشان می‌دهد که از میان این سازه‌ها در مرحله استمرار شرکت، سازه اعتماد ($t=1/86$ و $p=0/065$) بین دو گروه شرکت‌های فعال و غیرفعال تفاوت معنی‌داری ندارد. به عبارت دیگر در هر دو گروه شرکت‌های فعال و غیرفعال از نظر اعتماد اعضاء به یکدیگر و به مدیر عامل، و همچنین اعتماد مدیر عامل به اعضاء، در شرایط یکسانی قرار دارند. این در حالی است که

جدول ۵- وضعیت سازه ها در مرحله استمرار شرکت های خدمات مشاوره ای فعال و غیر فعال

سطح معنی داری	آماره t	غیر فعال (نیمه فعال)		فعال		سازه های مرحله استمرار
		SD	$\bar{x}$	SD	$\bar{x}$	
۰/۰۰۱	۳/۵۸	۲/۶۳	۲/۲۲	۰/۳۷۱	۳/۶۷	سرمایه اجتماعی
۰/۰۰۰۱	۵/۲۲	۲/۰۲	۲/۲۳	۰/۵۲۵	۳/۹۰	محیط روستا
۰/۰۶۵	۱/۸۶	۲/۰۸	۲/۸۶	۲/۱۸	۳/۷۵	سازه اعتماد
۰/۰۰۰	۳/۷۴	۱/۸۹	۲/۵۲	۰/۶۲	۳/۷۳	مدیریت

در سه مرحله شکل گیری و تأسیس، ثبات، و استمرار مورد بررسی قرار گرفت.

یافته های این بخش از پژوهش به درک میزان اهمیت و ضرورت هر یک از تعیین کننده ها کمک می نماید. همان گونه که در جدول ۶ مشاهده می گردد، می توان دریافت که در مرحله شکل گیری و تأسیس یک شرکت خدمات مشاوره ای، تعیین کننده های فرهنگی-اجتماعی نخستین با میانگین کل ۸/۶۷، از نظر اعضاء بیشترین اهمیت را داشته است و تعیین کننده های ساختاری نخستین، با میانگین ۸/۳۷، در رتبه دوم قرار دارد. نظرسنجی از اعضاء حاکی از آن است که در مرحله ثبات نیز همانند مرحله پیشین سازه های اجتماعی-فرهنگی با میانگین ۸/۸۸ دارای رتبه اول بوده و بیشترین اهمیت و نقش را در ثبات شرکت ها در روستاها ایفا می کند. این در حالی است که در مرحله ثبات، تعیین کننده اقتصادی دومین با میانگین کل ۸/۵۹ در رتبه دوم اهمیت قرار گرفته است. همچنین یافته های جدول ۶ نشان می دهد، تعیین کننده اعتماد با میانگین ۸/۹۶ در رتبه اول و حمایت های ارگان های دولتی و ادارات با میانگین ۸/۸۸ در رتبه دوم، از جمله مهمترین و مؤثرترین تعیین کننده ها برای فعالیت شرکت های خدمات مشاوره ای کشاورزی در مرحله استمرار شرکت می باشند.

از رتبه بندی کل تعیین کننده های مختلف، چنین استنباط می گردد که از دید اعضاء شرکت های فعال و غیر فعال مورد مطالعه، اهمیت سازه ها در مرحله استمرار شرکت از دیگر سازه ها بیشتر است.

یافته ها نشان می دهد که از نظر عوامل درون محیط روستا در مرحله استمرار بین شرکت های خدمات مشاوره ای فعال و غیر فعال تفاوت معنی داری وجود دارد ($t=5/22$) و $(p=0/001)$. از این یافته ها می توان نتیجه گرفت که شرکت های فعال ($\bar{x}=3/90$) بیشتر از شرکت های غیر فعال ($\bar{x}=2/23$)، مورد پذیرش مردم روستا قرار گرفته اند و مشارکت بهره برداران با آن ها بیشتر بوده و شرکت های فعال در روستاهایی فعالیت کرده اند که نیاز بیشتری به آن ها احساس شده است. این یافته همسو با یافته های بذرافشان و شاهین (۱۳۸۹) است مبنی بر اینکه پراکندگی دهات و کاهش جمعیت روستاهای تحت پوشش، عامل ناکامی تشکل شده است.

همچنین، آزمون مقایسه میانگین ها نشان داد که از نظر مدیریت شرکت در مرحله استمرار آن که شامل مؤلفه هایی نظیر تعداد اعضاء، رضایت شغلی مدیر عامل و اعضاء از فعالیت در شرکت است، تنوع رشته های تحصیلی و دانش مدیر در خصوص اصول شرکت، بین شرکت های فعال ($\bar{x}=3/73$) و شرکت های غیر فعال ($\bar{x}=2/52$) تفاوت معناداری وجود دارد ($t=3/74$ و $p=0/0001$). این یافته همسو با یافته های پیشین (ازکیا، ۱۳۸۲؛ مختاری و همکاران، ۱۳۸۷) است که نشان دادند ضعف و ناتوانی مدیریت موجب شکست و غیرفعال شدن آن گردیده است.

۴. اهمیت تعیین کننده های فعالیت شرکت

در این پژوهش فزون بر سنجش و مقایسه وضعیت تعیین کننده های گوناگون، میزان اهمیت هر یک از آنان

جدول ۶- میزان اهمیت تعیین‌کننده‌ها در شرکت‌های فعال و غیرفعال

رتبه کل	رتبه گروه	میانگین کل	غیرفعال		فعال		اهمیت و تأثیر
			SD	$\bar{x}$	SD	$\bar{x}$	
الف) شکل‌گیری و تأسیس							
۵	۱	۸/۶۷	۰/۴۵	۴/۳۸	۰/۶۲	۴/۲۹	فرهنگی نخستین
۹	۲	۸/۳۷	۰/۵۷	۴/۲۲	۰/۶۶	۴/۱۵	ساختاری نخستین
۱۳	۳	۷/۷۵	۲/۱۴	۳/۶۶	۰/۵۵	۴/۰۹	محیطی نخستین
۱۴	۴	۷/۳۲	۲/۰۶	۳/۵۱	۰/۹۲	۳/۸۱	اقتصادی نخستین
۱۵	۵	۷/۰۳	۳/۹۲	۳/۰۵	۰/۷۶	۳/۹۸	فردی شخصیتی نخستین
ب) ثبات							
۳/۵	۱	۸/۸۸	۰/۴۳	۴/۴۰	۰/۳۶	۴/۴۸	فرهنگی دومین
۶	۲	۸/۵۹	۰/۳۵	۴/۲۱	۰/۴۱	۴/۳۸	اقتصادی دومین
۸	۳	۸/۴۰	۲/۰۸	۴/۰۲	۰/۳۹	۴/۳۸	محیطی دومین
۱۰	۴	۸/۲۵	۰/۴۳	۳/۸۱	۰/۳۶	۴/۴۴	فردی شخصیتی دومین
۱۲	۵	۷/۹۹	۰/۴۶	۴/۰۰	۰/۳۶	۳/۹۹	مدیریتی
ج) استمرار							
۱	۱	۸/۹۶	۰/۵۶	۴/۴۴	۰/۴۶	۴/۵۲	سازه اعتماد
۲	۲	۸/۸۸	۲/۱۳	۴/۳۴	۰/۳۹	۴/۵۴	حمایت‌های دولت
۳/۵	۳	۸/۸۲	۰/۵۵	۴/۴۷	۰/۳۸	۴/۳۵	محیط روستا
۷	۴	۸/۵۸	۰/۴۳	۴/۴۸	۲/۲۲	۴/۱۰	سرمایه اجتماعی
۱۱	۵	۸/۱۲	۲/۰۸	۳/۹۳	۰/۶۲	۴/۱۹	مدیریت شرکت

مناسب است. در این پژوهش، براساس مدل رگرسیون لجستیک، تعیین‌کننده‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، فردی، ساختاری، محیطی، حمایت‌های دولت، اعتماد، سن، و تعداد اعضای شرکت به عنوان سازه‌های مؤثر در پیش‌بینی و تخمین فعال یا غیرفعال شدن شرکت خدمات مشاوره‌ای وارد مدل گردید. یافته‌های مدل رگرسیون لجستیک نشان دهنده اهمیت تعیین‌کننده‌های وضعیت اقتصادی نخستین در فعال یا غیرفعال شدن شرکت خدمات مشاوره‌ای کشاورزی دارد (جدول ۷). فزون بر آن، سازه‌های فرهنگی-اجتماعی نخستین، اعتماد بین اعضا، مدیریتی، اجتماعی-فرهنگی دومین نیز از سازه‌های پیش‌بینی‌کننده فعال و یا غیرفعال شدن شرکت خدمات مشاوره‌ای می‌باشند. نتایج جدول ۷ نشان می‌دهد ضریب رگرسیون لجستیک برای تعیین‌کننده‌های فرهنگی-اجتماعی نخستین، اعتماد بین اعضا، مدیریتی، اجتماعی-فرهنگی دومین به ترتیب ۱/۳۷، ۲۰/۲۷، ۱/۱، ۱/۰۶ و

بدین ترتیب که رتبه ۱ تا ۳ که شامل سازه اعتماد ($\bar{x} = ۸/۹۶$)، حمایت‌های ارگان‌های دولتی و ادارات ($\bar{x} = ۸/۸۸$) و محیط روستا ($\bar{x} = ۸/۸۲$) است در این مرحله قرار دارند. همچنین تعیین‌کننده‌های اجتماعی-فرهنگی نخستین با میانگین ۸/۶۷ در رتبه چهارم و سازه‌های اقتصادی دومین با میانگین ۸/۵۹ در رتبه پنجم قرار گرفته‌اند.

۵. مدل پیش‌بینی‌کننده فعال یا غیرفعال بودن شرکت خدمات مشاوره‌ای

از روش‌های گوناگون و متنوعی برای پیش‌بینی فعال یا غیرفعال بودن شرکت‌ها و تعاونی‌های کشاورزی بهره‌گرفته می‌شود. از این میان، مدل رگرسیون لجستیک (Logistic Regression) یکی از مطلوب‌ترین مدل‌هایی است که برای تجزیه و تحلیل و برآورد احتمال یک واقعه نظیر فعال یا غیرفعال شدن شرکت خدمات مشاوره‌ای

این شاخص میزان توانایی و دقت مدل رگرسیون لجستیک را در طبقه‌بندی صحیح دو گروه شرکت‌های فعال و غیرفعال نشان می‌دهد. بر مبنای یافته‌های جدول ۸، مدل مذکور ۹۵/۱۰ درصد اعضای شرکت‌های مورد مطالعه را به‌طور صحیح طبقه‌بندی نموده است. همانطور که در این جدول دیده می‌شود دقت مدل در مورد طبقه‌بندی صحیح اعضای شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای فعال بیشتر از غیرفعال است به گونه‌ای که تابع مذکور، ۹۷/۴۰ درصد اعضای شرکت‌های مشاوره‌ای فعال را در گروه واقعی خود قرار داده در حالیکه این درصد در مورد شرکت‌های غیرفعال، ۹۳ درصد می‌باشد (جدول ۸).

۱/۰۵ می‌باشد و به ازای یک واحد تغییر در وضعیت سازه‌های فرهنگی-اجتماعی نخستین، اعتماد بین اعضا، مدیریتی، اجتماعی-فرهنگی دومین، در صورتی که سایر شرایط ثابت بماند، لگاریتم نسبت بخت (Odds) اینکه شرکت خدمات مشاوره‌ای فعال و موفق شود، ۰/۱۳، ۱/۱۷، ۰/۷۵، ۱/۷۰، ۱/۲۸ و ۰/۷۱ اضافه می‌گردد (جدول ۷). بنابراین، از نتایج مدل رگرسیون لجستیک چنین استنتاج می‌گردد که در صورت بهبود وضعیت اقتصادی نخستین، فراهم شدن بستر فرهنگی-اجتماعی نخستین، افزایش اعتماد بین اعضا، افزایش کارایی مدیریت شرکت می‌تواند فعال شدن بسیاری از شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای کشاورزی را انتظار داشت. برای تعیین میزان کارایی مدل رگرسیون لجستیک حاصل از این تحلیل، همچنین از شاخص درصد صحت گروه‌بندی نیز استفاده شده است که

جدول ۷- نتایج رگرسیون لجستیک تخمین اثر تعیین‌کننده‌های گوناگون بر متغیر پاسخ (فعال یا غیرفعال) بودن شرکت خدمات مشاوره‌ای[†]

ویژگی‌ها	ضریب B	SE	Wald	df	Sig.	eb
اقتصادی نخستین	۱/۵۱	۱/۱۶	۱/۷۱	۱	۰/۰۴	۰/۴۷
فردی نخستین	۱/۰۴	۰/۷۰	۱/۱۸	۱	۰/۱۴	۰/۳۵
ساختاری نخستین	۰/۲۴	۱/۲۹	۰/۰۰۵	۱	۰/۹۴	۱/۲۷
محیطی نخستین	۱/۴۷	۱/۷۴	۱/۳۳	۱	۰/۲۴	۰/۴۹
فرهنگی-اجتماعی نخستین	۱/۳۷	۱/۶۹	۰/۱۳	۱	۰/۰۵	۰/۲۵
اقتصادی دومین	۱/۰۶	۳/۵۸	۱/۲۸	۱	۰/۰۲۲	۰/۱۷
مدیریتی	۱/۲۰	۱/۷۰	۰/۷۵	۱	۰/۰۰۸	۰/۷۲
فردی دومین	۱/۴۱	۱/۱۷	۰/۵۴	۱	۰/۲۱	۰/۰۰۲
اجتماعی-فرهنگی دومین	۱/۰۵	۸/۱۰	۰/۷۱	۱	۰/۰۳	۰/۰۰۱
محیطی دومین	۱/۳۵	۱/۱۰	۱/۰۱	۱	۰/۱۵	۰/۷۰
حمایت‌های دولت	۰/۹۸	۱/۹۹	۰/۲۴	۱	۰/۶۲	۰/۳۷
محیط روستا	۱/۳۶	۳/۸۷	۰/۱۲	۱	۰/۷۲	۰/۲۵
اعتماد بین اعضا	۱/۲۷	۱/۱۷	۱/۱۷	۱	۰/۰۰۲	۱/۷۵
تعداد اعضا	۰/۱۳	۰/۲۵	۰/۲۳	۱	۰/۴۲	۰/۹۳
سن اعضا	۰/۴۵	۰/۲۳	۰/۷۰	۱	۰/۱۹	۱/۳۳
مقدار ثابت	-۱۷/۰۱	۸/۱۷	۳/۲۰	۱	۰/۱۳	۰/۰۰۰۱

$\chi^2 = ۱۵/۳۴$ ، $P = ۰/۰۰۱$ ، $Cox \& Snell R Square = ۰/۱۷$ ، $Hosmer \& Lemeshow Test = ۱۳/۵۲$ ، $P = ۰/۲۳$

جدول ۸- نتایج گروه‌بندی حاصل از مدل رگرسیون لجستیک در بین شرکت‌های فعال و غیرفعال یا نیمه فعال

آمار صحت پیش‌بینی	پیش‌بینی شده		فعال یا غیرفعال بودن شرکت
	غیرفعال یا نیمه‌فعال	فعال	مشاهده شده
٪۹۷/۴۰	۱	۳۷	فعال
٪۹۳/۰۰	۴۰	۳	غیرفعال یا نیمه‌فعال
٪۹۵/۱۰	درصد کل موارد درست پیش‌بینی شده		

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

دسترسی به نهاده‌ها و وسایل مورد نیاز کشاورزی، مشوق‌های تولیدی، بازار جهت فروش محصولات، و آموزش و ترویج کشاورزی از سازه‌های اساسی توسعه کشاورزی محسوب می‌گردند. این در حالی است که بخش دولتی یا عمومی، ناکارا و هزینه‌بر بوده و در ارائه خدمات مشاوره‌ای، فنی، و مهندسی کشاورزی به تمامی بهره‌برداران ناکام مانده است. بنابراین، به منظور سازماندهی خدمات کشاورزی مورد نیاز بهره‌برداران و تسهیل فعالیت‌های مولد آنان، باید نگرش‌ها به سمت توسعه تشکلهای مشاوره‌ای غیر دولتی کشاورزی سوق یافته تا تمامی اقشار کشاورزان با مراجعه به این نهادها، تسهیلات و امکانات متناسب با نیازهای خود را با هزینه‌ی منصفانه‌ای دریافت نمایند. از این رو، ایجاد و تقویت شرکت‌های خصوصی خدمات کشاورزی از اقبال روزافزونی برخوردار شده است. در همین راستا، دولت طی یک برنامه‌ی پنج ساله، شبکه‌های خدمات مشاوره‌ای، فنی، مهندسی کشاورزی را وارد عرصه‌ی کشاورزی کرده و نظر بر این است که در پایان پنج سال، کل فعالیت‌های خدماتی کشاورزی را به بخش غیر دولتی و در اصل به این شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای واگذار گردد.

شواهد و گزارش‌های سازمان‌های جهاد کشاورزی و نظام مهندسی حاکی از آن است که اگرچه با زیاد شدن این شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای تقریباً اکثر روستاها تحت پوشش آن‌ها قرار گرفته‌اند، لیکن، بخش قابل توجهی از این شرکت‌ها ناموفق عمل کرده و در کل غیر فعال شده‌اند. بنابراین، این پژوهش با شناسایی تعیین‌کننده‌های فعالیت شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای، فنی و مهندسی

کشاورزی در شهرستان بروجن صورت پذیرفت. برای این منظور سه مرحله تکامل یک شرکت که شامل شکل‌گیری و تأسیس، ثبات، و استمرار می‌باشد، مورد کنکاش قرار گرفت. در هر یک از این مراحل، سازه‌ها و تعیین‌کننده‌های گوناگون و بعضاً متفاوتی مؤثرند، که بر اساس مرور پیشینه‌نگاشته‌ها به دسته سازه‌های اقتصادی، فردی، ساختاری، محیطی، و فرهنگی-اجتماعی قابل گروه‌بندی هستند.

یافته‌های پژوهش در مرحله شکل‌گیری و تأسیس شرکت خدمات مشاوره‌ای نشان داد در خصوص تعیین‌کننده‌های محیطی (نیاز روستائیان به شرکت، متنوع بودن محصولات روستا، تعداد روستاهای تحت پوشش و کمک روستائیان به فراهم کردن مکان شرکت)، فرهنگی-اجتماعی (دانش و آگاهی اعضاء، روحیه‌ی کارگروهی، رضایت، مشارکت و اعتماد اعضا به شرکت و کارگروهی)، و ساختاری (تعداد بهینه اعضاء، روابط اداری، حمایت دولت) تفاوت معناداری بین شرکت‌های فعال و غیر فعال وجود دارد. به عبارت دیگر، تفاوت شرکت‌های فعال و غیرفعال در وضعیت فرهنگی-اجتماعی و ساختاری بوده است. بنابراین، می‌توان گفت در مرحله شکل‌گیری و تأسیس این دسته متغیرها حائز اهمیت هستند.

در مرحله ثبات نیز دسته متغیرهای اقتصادی، فردی، ساختاری، محیطی، و فرهنگی-اجتماعی در شرکت‌های فعال و غیرفعال مورد توجه و مقایسه قرار گرفتند. نتایج نشان داد تفاوت معناداری در وضعیت تمامی تعیین‌کننده‌های مذکور در میان این شرکت‌ها وجود دارد. بنابراین می‌توان چنین استنباط نمود که تمامی سازه‌های

قابلیت‌های دانش‌آموختگان در این شرکت‌ها به عمل آید تا زمینه اشتغال‌زایی پایدار آنها هموار گردد.

۲. حمایت‌های دولت نقش بسزایی در مرحله استمرار یک شرکت دارد. بنابراین حمایت‌های دولت به لحاظ حقوقی و قانونی، کمک به تأمین سرمایه شرکت‌ها و آموزش، تشویق و تسهیل در واگذاری امور باید مورد تأکید قرار گیرد.

۳. به شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای کشاورزی استقلال بیشتری داده شود تا بستر خصوصی‌سازی کامل آنها مهیا گردد.

۴. سازه‌های فرهنگی در مراحل شکل‌گیری و ثبات شرکت حائز اهمیت هستند. بنابراین، برگزاری کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی توانمندسازی اعضا در کار گروهی و تیمی توصیه می‌گردد.

۵. سازه‌های اعتماد و سرمایه اجتماعی نیز نقش مهمی در فعال شدن شرکت‌ها دارند. بنابراین، توصیه می‌گردد کارگاه‌ها و آموزش‌های لازم در خصوص تقویت اعتماد و همبستگی گروهی اجرا گردد.

۶. نحوه مدیریت و مسائل آن نیز در مراحل مختلف ثبات و استمرار، یکی از تعیین‌کننده‌های مهم بود. بر همین اساس، آموزش مدیریت و دوره‌های مختلف مدیریتی در ابعاد فنی، انسانی، و ادراکی برای مدیران و هیأت‌مدیره این شرکت‌ها مطلوب است.

اقتصادی، فردی، ساختاری، محیطی، و فرهنگی-اجتماعی در مرحله ثبات حائز اهمیت هستند.

نتایج پژوهش همچنین نشان داد در مرحله استمرار نیز در حمایت‌های دولت، سرمایه اجتماعی، محیط روستا، و مدیریت شرکت‌های فعال و غیرفعال تفاوت معناداری مشاهده می‌گردد. به عبارت دیگر، حمایت‌های دولت، سرمایه اجتماعی، محیط روستا، و مدیریت در استمرار فعالیت شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای نقش بسزایی دارند.

با هدف درک عمیق‌تر و روشن‌تر از سازه‌های مؤثر بر فعالیت شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای از تحلیل مدل رگرسیون لجستیک استفاده شد. نتایج حاصل از مدل رگرسیون لجستیک نشان داد در صورت بهبود وضعیت اقتصادی نخستین، فراهم شدن بستر فرهنگی-اجتماعی نخستین، افزایش اعتماد بین اعضا و افزایش کارایی مدیریت شرکت می‌توان انتظار فعال شدن بسیاری از شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای غیرفعال کشاورزی را داشت. بنابراین، بر اساس یافته‌های پژوهش، پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردند:

۱. از آنجا که یافته‌ها نشان دادند مهمترین انگیزه اعضای این شرکت‌ها از پیوستن به آن‌ها، رفع بیکاری و اشتغال است، توصیه می‌گردد بکارگیری و استفاده رسمی از

منابع مورد استفاده

- ازکیا، م. (۱۳۸۲). تحلیل مبانی و نظریه‌های نظام بهره‌برداری و روند تحول آن‌ها با تأکید بر جامعه روستایی. مجموعه مقالات اولین همایش نظام بهره‌برداری کشاورزی در ایران. انتشارات وزارت جهاد کشاورزی، تهران.
- امینی، الف، و اسماعیلی، م. (۱۳۸۷). موفقیت شرکت‌های تعاون روستایی استان اصفهان و ارزیابی سازه‌های مؤثر بر آن. *مجله علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی*، ج. ۱۲، ش. ۴۶، صص ۲۷۳-۲۸۸.
- امینی، الف، و رضانی، م. (۱۳۸۵). بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت شرکت‌های تعاونی کشاورزی مرغداران گوشتی استان اصفهان. *مجله علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی*، ج. ۱۰، ش. ۱، صص ۱۲۱-۱۳۵.
- بذرافشان، ج، و شاهین، ح. (۱۳۸۹). آسیب‌شناسی شرکت‌های کشاورزی روستایی در ایران. مجموعه مقالات چهارمین کنگره بین‌المللی جغرافی دانان جهان اسلام. ۲۷-۲۵ فروردین. ۱۳۸۹. زاهدان، ایران.
- بهرامی، الف. (۱۳۸۶). بررسی عملکرد شرکت‌های ترویج خصوصی از دیدگاه مدیران و کارشناسان رسمی ادارات ترویج دولتی و خصوصی در استان همدان. *فصلنامه اقتصاد و توسعه کشاورزی*، ج. ۳۳، صص ۲۱-۲۳.
- رحیمی، ع. (۱۳۷۶). مبانی نظری سیاست‌های حمایت از کشاورزی (با نگاهی به ایران). *فصلنامه روستا و توسعه*، ج. ۱، ش. ۲، صص ۴۳-۴۸.

سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی. (۱۳۸۸). خبرنامه داخلی نظام مهندسی کشاورزی استان چهارمحال و بختیاری، ص ۵ تا ۹.

سازمان نظام مهندسی کشور. (۱۳۸۶). کتابچه اساسنامه شرکت‌های مشاوره‌ای و خدمات کشاورزی. نشر آموزش و ترویج. تهران.

سرسختی عراقی، ح. (۱۳۷۴). عوامل اجتماعی مؤثر بر عملکرد سازمانی سازمان‌های تعاونی صیادی در استان بوشهر. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم اجتماعی. دانشگاه علامه طباطبائی. تهران.

فعلی، س.، پزشکی‌راد، غ.، ر.، و چیدری، م. (۱۳۸۶). اثربخشی خدمات مشاوره‌ای ناظرین طرح گندم به کشاورزان تحت پوشش در استان تهران. *علوم ترویج و آموزش کشاورزی*، ج. ۳، ش. ۱، صص ۷۳-۸۱.

کوپاهی، م. (۱۳۸۶). *اصول اقتصاد کشاورزی*. انتشارات دانشگاه تهران. تهران.

لشگرآرا، ف.، و حسینی، س. م. (۱۳۸۷). بررسی راهکارهای مناسب خدمات رسانی ترویج خصوصی از دیدگاه کارشناسان ترویج حوزه‌ی ستادی وزارت جهاد کشاورزی. *علوم ترویج و آموزش کشاورزی*، ج. ۴، ش. ۱، صص ۸۹-۹۷.

مختاری آ.، شعبانعلی فمی، ح.، اسدی، ع.، و دستگردی، ز. (۱۳۸۷). تحلیل تبیین راهکارهای بهینه خدمات‌رسانی کشاورزی، مطالعه موردی: بخش مرکزی میانه. *مجله علوم کشاورزی ایران*، ج. ۳۹، ش. ۲، صص ۱۸۵-۱۹۵.

نیک‌نژاد، ج. (۱۳۷۴). مدیریت ریسک در فعالیتهای کشاورزی. *مجله تدبیر*، ج. ۱۱۴، ش. ۳، صص ۱۵-۲۴.

- Bhuyan, S. (2000). Grower and manager issues in fruit and vegetable. Paper presented at NCR-194, Annual Meeting, Las Vegas. Available at: [http://www.accord.org.au/publications/ACCORD_Paper 8. Pdf](http://www.accord.org.au/publications/ACCORD_Paper%208.Pdf).
- Bruynis, S. (1997). Grower and manager issues in fruit and vegetable cooperatives, Annual Meeting. Available at: <http://www.agecon.kus.edu/accc/ncr194>.
- Carlo, R. D., Weatherspoonb, C., and Peteronb, M. (2000). Effects of managers' power on capital structure: a study of Italian agricultural cooperative. *International Food and Agribusiness Management Review*, 3: 27-39.
- Cook, M. L. (1995). Agricultural cooperatives: A neo-institutional approach. *American Journal of Agricultural Economics*, 77: 1153-1159.
- Hendrikse, G. W. J., and Veerman, C. P. (2001). Marketing cooperatives: An incomplete contracting perspective. *Journal of Agricultural Economics*, 52: 53-64.
- John, L., Adrian, J., and Wade Green, T. (2001). Agricultural cooperative managers and the business environment. *Journal of Agribusiness*, 19(1): 17-33.
- Patten, M. L. (2002). *Proposing Empirical Research*. Los Angeles: Pyrczak Publishing.

Determinants of Agricultural Engineering and Technical Consulting Services Firms (AETCSFs) Activities in Broujen County

M. Mahdian Broujeni and M. Ahmadvand^{1*}

(Received: Jan. 01, 2011; Accepted: May. 13, 2012)

Abstract

Benefiting agricultural producers of advisory services is one of the most fundamental development strategies. For this purpose, one of the measures taken by the country's agricultural development planners and policymakers is using agriculture graduates in agricultural engineering and technical consulting services firms (AETCSFs). The purpose of this survey was to identify determinants of the activities of the AETCSFs in Broujen County. For this purpose the stages of establishing, stability, and durability of the firms were considered. Survey method was used to gather data. The statistical population of this study included 10 active and 20 non-active firms. A stratified random sampling technique was used for selecting 5 active and 10 no-active firms. Therefore, a total of 81 members of two types of firms were interviewed with the aid of a questionnaire containing open-ended and closed questions. Face validity was confirmed by experts, and the questionnaire was subjected to reliability testing by using data collection in the pilot study with Cronbach's Alpha value of 0.63 to 0.94. Comparative analysis revealed that suitable environmental and socio-culture condition were the key determinants for the establishing stage. Findings also showed that the desirable economic, personal, structural, environmental, and socio-cultural situations were important in stabling stage. This is while, the good village, governmental supports, and within group members' trust were key determinants in the durability stage. Logistic regression modeling results showed that economic, socio-culture, management, and within group members' trust were the most important significant factors to predict firms' activity.

Keywords: Agricultural development, Private extension, Agricultural services, Consulting firm, College graduates, Broujen.

1- Former Graduate student, and Assistant Professor, Department of Rural Development Management, College of Agriculture, Yasouj University, Yasouj, Iran, respectively.

*- Corresponding Author, E-mail: ahmadvand_2000@yahoo.com